

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060303

Hemställan om prövningstillstånd för DOM 2018-06-20 i Mål M 4323-18
Dok.Id 1425759

SAKEN Avvisning; nu fråga om prövningstillstånd
ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE Östersunds tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2018-04-16 i mål nr M 2729-16

Ängersjö byalag m.fl. och Föreningen Svenskt Landskapsskydd (FSL) överklagar härmed hovrättens dom och hemställer hos Högsta Domstolen om prövningstillstånd med beaktande av ärendets betydelse för prejudikatbildning och tillämpning av EU-rätten avseende

1. Behov av prövning av rätt till omprövning enligt Lag (1996:242) om domstolsärenden 34 §. Vid klagan över domvilla enligt 59 Kap. Rättegångsbalken.

Tingsrättens och senare Hovrättens handläggning av ärendet, genom att omvandla en framställning om omprövning enligt 34 § Lag (1996:242) om domstolsärenden, till ett generellt överklagandeärende, strider mot god rättsordning.

Enligt vår mening föreligger fullgoda skäl för tingsrätten att först ompröva sin egen dom, då den vilar på felaktig grund och som ska betraktas som domvilla.

Tingsrätten har som motivering anfört: *Enligt 24 kap. 7 § första stycket miljöbalken får en ansökan om prövning av återkallelse av tillstånd enligt 3 § samma kapitel, göras hos mark- och miljödomstolen av Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Kammarkollegiet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och behörig länsstyrelse. Någon rätt enligt miljöbalken för enskilda sakägare att initiera en återkallelse av tillstånd finns således inte. Enskilda sakägare är istället hänvisade till att fästa behöriga myndigheters uppmärksamhet på fall som bör föranleda sådan prövning. Behörig myndighet har därefter att fatta beslut om att vidta åtgärder eller inte.*

Tingsrätten har då inte redovisat att vi i god tid, redan 2016-08-29, initierat denna process genom skrivelse till Naturvårdsverket med begäran om att myndigheten enligt 24 kap 7 § MB, hos miljödomstol ska ansöka om återkallelse av miljötillstånden för Sandtjärnberget (SB) och Ängersjökölen (ÄK), i enlighet med skäl som anges i 24 kap. 3-6 §§ MB. Till skrivelsen bifogades ett trettiosidigt Appendix med tungt vägande sakska.

Skrivelsen översändes också till Miljöminister Karolina Skog, MPD Västernorrland, Mark och miljödomstolen i Östersund samt Länsstyrelsen i Jämtlands län. Kopior översändes till EU-kommissionär Karmenu Vella, UNESCO, MPD Dalarna, Länsstyrelserna i Gävleborgs och Dalarnas län, Kommunstyrelserna i Härjedalen, Ljusdal och Orsa, Skogsstyrelsen samt Folkhälsomyndigheten. I skrivelsen anvisades även alternativt agerande från MPD Västernorrland eller direkt av tingsrätten Östersund genom officialprövning.

Vi har dessutom i vårt slutförande av talan 2017-12-25, meddelat tingsrätten att Naturvårdsverket (2017-03-20) avvisat vår begäran att hos domstol begära återkallelse av miljötillstånden, med hänvisning till bristande resurser och att dessa projekt är för små. Likaså meddelades att vi (2017-04-09) överklagat Naturvårdsverkets beslut, varefter Nacka Tingsrätt i dom 2017-09-25, upphävt Naturvårdsverkets avvisningsbeslut och

återvisat de centrala frågorna till Naturvårdsverket. Vi nämner också att Naturvårdsverket i sin tur överklagat tingsrättens dom till Svea Hovrätt, och begärt prövning av deras skyldigheter (2017-10-13). Detta nämns också under punkten Pågående överklaganden; *Svea Hovrätt. Naturvårdsverkets överklagan av Nacka Tingsrätts återvisningsbeslut.*

Vi har dessutom i särskild skrivelse 2018-02-14, informerat om den pågående prövningsprocessen med syfte att hålla ärendet vilande tills den pågående procedurfrågan om Naturvårdsverkets verksamhet avgjorts.

Såväl Tingsrätt som Hovrätt har således informerats om att vi uppfyllt Miljöbalkens paragraf 24 kap. 7 § och att handläggningen fördröjts genom att Naturvårdsverket omvandlat ärendet till en procedurfråga och söker bortse från de tunga sakskalet som framförts. Domen vilar således på grovt förbiseende eller misstag, som medför domvilla.

Här föreligger dessutom lagakraftvunnet domslut om undanröjning av närliggande projekt Svartåsen, med hänsyn till samma fågelhabitat på närmre avstånd, tillämpning av Artskyddsförordningen 4 § och EU-rätt, länsstyrelsen strategiska dokument för skydd av dessa örnrevir, samt vetenskapliga rapporter om allvarliga effekter på kroppsorgan, folkhälsa och ekosystem genom interagerande markvibrationer och akustiska pulserande infraenergivågorna under 20 Hz. De två statliga myndigheternas underlåtenhet att pröva de centrala sakfrågorna och försök att istället ändra processen till en procedurfråga är inte förenligt med lagstiftarens intentioner och miljöbalkens kap 2 allmänna hänsynsregler. Vi ser det därför extra viktigt att Högsta domstolen, genom egen bedömning eller begäran om förhandsavgörande hos EU-domstolen medger prövningstillstånd för Mål nr M 4323-18 enligt följande yrkanden;

1. tillämpningen av EU-domstolens Vallonien-dom C-290/15 avseende rättskraften hos de två åberopade strategiska dokumenten

- länsstyrelsen Jämtlands Strategi för kungsörn och vindkraft, som anger 10 km skyddszon för de specifika kungsörnsreviren. Not: Berguvsreviret har samma status.
- Tillägg/fördjupning av Översiktsplan, Vindkraft i Härjedalens kommun - södra/östra delen. 2010-11-03. Tillstånden följer inte planens gränsvärde 35 dBA, mm.

2. rättskraften i tidigare domar avseende undanröjning av närliggande vindkraftspark Svartåsen. MMD Östersund (M1394-14, 2015-09-10) respektive Svea Hovrätt (MÖD8453-15, 2015-11-19/30). Domarna baserades på förekomst av 4 kungsörnsrevir och ett berguvsrevir, områdets betydelse för övervintrande örnar och hänvisning till de förbud som stadgas i 4 § artskyddsförordningen. Härmed föll också förutsättningarna för de mindre projekten SB och ÄK, då dessa "immun"-förklarade habitat ligger ännu närmre (2,5 - 4 km) och på tre sidor omger SB. /Not. Därtill ett väldokumenterat berguvsrevir. Denna art har åter uppvisat en kraftigt negativ trend och är extra hotad då den flyger under mörker/

3. rättskraften i kommunstyrelsen Härjedalens beslut 2012-08-29, med förbehåll att vindkraftsprojektet ÄK, endast gäller om SB och Svartåsen prövas. Beslutet bör betraktas som skäl för återkallelse, alternativt föreläggas Härjedalens kommunstyrelse för omprövning enligt 16 kap 4 §. Frågan är initierad hos kommunstyrelsen.

4. rättskraften i Naturvårdsverkets definition av begreppet "avsiktligt dödande" och EU-domstolens domar avseende samma begrepp.

5. avgöra om Sverige har ett giltigt strategiskt dokument för vindkraftsbuller, som fastställts i samverkan med "allmänheten" enligt EU:s SMV-direktiv.

6. avgöra om bolagets klausul om friskrivning från ansvar för sina bullerberäkningar, utgör grund för återkallelse enligt 24 kap 3 § Punkt 1.

7. pröva enskildas rätt att föra talan i allmänt miljöintresse, när offentliga institutioner avvisat begäran att agera. Det senare stöds i facklitteratur och är en bärande tanke i

Århuskonventionen och EMKR.

Samtliga sakskaäl uppfyller kraven för tillämpning av Miljöbalkens portalparagraf kap. 1 §1 samt kap. 2, § 1-6, avseende till tillämpning, bevisbörda, allmänna hänsynsregler och lokalisering. Särskilt tyngd ska ges till den s.k. försiktighetsprincipen (kap. 2, § 3), som genom prejudicerande fall blivit en allmän princip i EU-rätten.

Vi ser därför fullt stöd för att hinder föreligger och för vår begäran om att tingsrätten ska ompröva och upphäva DOM 2018-04-16 Mål nr M 2729-16 enligt Lag (1996:242) om domstolsärenden 34 § eller Rättegångsbalken Kap. 32, § 5. *Är för prövning av mål av synnerlig vikt, att fråga, som är föremål för annan rättegång eller behandling i annan ordning, först avgöres, eller möter mot handläggningen annat hinder av längre varaktighet, äge rätten förordna, att målet skall vila i avbidan på hindrets undanröjande.* Detta innebär också att tingsrättens omtolkning av vår begäran om omprövning till ett överklagningsärende blir felaktigt. Ärendet borde aldrig översänts till hovrätten, ej heller öppnats av hovrätten. Det innebär således att även hovrättens dom vilar på domvilla och ska upphävas enligt 59 Kap. punkt 1, Rättegångsbalken, "om målet har tagits upp trots att det har förelegat ett rättegångshinder, som högre rätt haft att beakta självmant vid ett överklagande".

I detta fall påtalades uppenbart oriktig grund, vilket borde möjliggjort snabb ändring av beslutet. Likaså är det svårt att tyda tingsrättens motiv för sin omtolkning av den begärda omprövningen till ett överklagandeärende till hovrätten. Häri bör även prövas riktigheten avseende hovrättens öppnande av målet, med hänsyn till föreliggande domvilla.

Den svaga svenska myndighetsutövningen och dess upplevda resursproblematik har nu nått nivån för prövning av EU:s IMPEL-nätverk, som har EU-kommissionens uppdrag att förstärka tillämpningen, implementeringen och verkställigheten i EU-lagstiftningen.

IMPEL-nätverket erkänner redan att det finns brister i kontrollen av miljödirektiven, som undergräver allmänhetens förtroende för effektiviteten av EU-lagstiftningen vilket uppmuntrar illojal konkurrens och orsakar miljö-, ekonomisk och social skada.

Det finns således behov av prejudicerande tolkning av den svenska myndighetsutövningen och domsluten avseende tillämpning, riktigheten och synnerliga skäl enligt EU-rätten.

(P1) Vi överklagar härmed Hovrättens dom och yrkar att Högsta domstolen,

- upphäver hovrättens dom, med stöd av 59 Kap. Rättegångsbalken avseende Klagan över domvilla, och att målet återvisas till tingsrätten
- medger prövningstillstånd för prejudicerande prövning av tillämpning av Lag (1996:242) om domstolsärenden 34 §, avseende omprövning av beslut, samt Rättegångsbalken Kap. 32, § 5, avseende prövning av mål av synnerlig vikt som är föremål för annan rättegång.
- medger prövningstillstånd och genom förhandsavgörande hos EU-domstolen prövar den svenska myndighetsutövningen och Naturvårdsverkets upplevda resursproblematik och bedömningsprinciper för tillämpning, tillsyn och övervakning av EU-lagstiftningen genom att
 - att inte acceptera annan tingsrätts återvisning av artskyddsärende, som åtnjuter stöd i lagkraftvunnen dom enligt Artskyddsförordningen §4 och länsstyrelsens strategiska plan för skydd av fem specifika fågelhabitat.
 - att avvisa begäran om att väcka talan enligt kap. 24 § 7 MB om återkallelse av miljötillstånd i domstol enligt kap. 24 § 3-5 och 7, avseende ovanstående lagkraftvunnen dom, Artskyddsförordningen §4, strategiska dokument, EU-rättens tolkning av "avsiktligt dödande", kommunalt förbehåll och nya vetenskapliga rapporter om infraenergivågornas allvarliga hot mot kroppsorgan, folkhälsa, ekosystem och vegetativ tillväxt.

2. Behov av prejudikatsäkrande prövning av tingsrättens underlåtenhet att beakta Mark- och miljööverdomstolens prejudicerande dom MÖD 2011:46 avseende; "Enskilds rätt att överklaga länsstyrelsens beslut att inte begära återkallelse av tillstånd för miljöfarlig verksamhet"

Vi har i vår hemställan om omprövning till tingsrätten (18-04-25) under punkt 3, också hävdad vår konventionsenliga rätt till tillgång till rättslig prövning enligt Århuskonventionen och Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna då *"Beslutet angår de berörda och det har gått dem emot"*.

Vi refererade här till Mark- och miljööverdomstolens prejudicerande dom MÖD 2011:46 avseende; *"Enskilds rätt att överklaga länsstyrelsens beslut att inte begära återkallelse av tillstånd för miljöfarlig verksamhet"*.

I detta mål har en länsstyrelse också avvisat och beslutat att inte vidta åtgärder med anledning av en enskild persons begäran om återkallelse av tillstånd för miljöfarlig verksamhet. Då den enskilde överklagade länsstyrelsens beslut, avvisades överklagandet av miljödomstolen. Mark- och miljööverdomstolen fann sedan att *"om en enskild är berörd och beslutet har gått vederbörande emot, har han eller hon rätt att överklaga ett beslut av en myndighet att inte ansöka om återkallelse eller omprövning enligt 24 kap. miljöbalken"*. Avvisningsbeslutet undanröjdes därför och målet återförvisades till mark- och miljödomstolen för förnyad behandling.

Denna prejudicerande dom är helt överförbar på vårt fall, varför hovrätten även med stöd av denna dom borde undanröjt tingsrättens dom och återvisat ärendet till tingsrätten.

Den prejudicerande domen visar också på stöd i "En allmän förvaltningsrättslig princip" (22 §, förvaltningslagen) och att tillämpningen korresponderar med de rättigheter som enskilda har tillförsäkrats genom Sveriges internationella åtaganden.

Mark- och miljööverdomstolen har också i andra sammanhang, enligt praxis, givit enskilda rätt att överklaga beslut av myndigheter att inte vidta tillsynsåtgärder efter klagomål. Domen visar också att Mark- och miljööverdomstolen beaktat EU-rätt och internationella konventioner såsom Århuskonventionen som innehåller flera bestämmelser om tillgång till rättslig prövning, däribland artikel 9.3 vars syfte är att säkerställa ett effektivt domstolskydd av rättigheter enligt unionsrätten. Här gäller Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, artikel 6 och 8 EKMR, samt de grundläggande friheterna då *"Beslutet angår de berörda och det har gått dem emot"*. Det finns dessutom starkt stöd i flera EU-domslut för enskilds rätt att överklaga myndighetsbeslut om att inte ansöka om återkallelse.

Enligt betänkandet till SOU 2011:86 anges att; *Förutom rätten att överklaga ett beslut eller en handling ger art. 25 IED den berörda allmänheten även rätt att överklaga myndigheters underlåtenhet att fatta beslut. Enligt Mark- och miljööverdomstolens praxis har en enskild rätt att överklaga beslut av en myndighet att inte ansöka om återkallelse eller omprövning enligt 24 kap. miljöbalken förutsatt att den enskilde är berörd och beslutet har gått denne emot (dom den 12 december 2011 i mål nr M 2554-11). Mark- och miljööverdomstolen har också enligt praxis gett enskilda rätt att överklaga beslut av myndigheter att inte vidta tillsynsåtgärder efter klagomål (se t.ex. MÖD 2004:31 och Mark- och miljööverdomstolens beslut den 27 oktober 2011 i mål nr M 5159-11, samt jfr MÖD 2000:43).*

Vi ser det uppenbart att hovrättens underlåtenhet att beakta åberopad prejudicerande dom (MÖD 2011:46) och praxis enligt betänkandet till SOU 2011:86, direkt har hindrat våra

rättigheter till rättslig prövning. Även detta fel kan återföras till 59 Kap 1 § Rättegångsbalken avseende "domvilla". I synnerhet med stöd av punkterna 3. *om domen är så oklar eller ofullständig att det inte framgår av den, hur rätten har dömt i saken eller*

4. *om det i rättegången förekommit något annat grovt rättegångsfel som kan antas ha inverkat på målets utgång.*

Vi ser också att dessa lagrum medger återföring av målet till tingsrätten för prövning av de direkta sakskalet i vår begäran om återkallelse. Men ser det ändå viktigt att målet avseende Naturvårdsverkets överklagan fullföljs (M 4323-18). Prövningstillstånd för det senare målet är därtill extra viktig för rättsstärkande prejudikatstyrning av den svenska myndighetsutövningen och dess tillämpning av EU-rätten, då målet inrymmer en rad frågor som kräver förhandsavgörande från EU-domstolen. Detta medför också en effektivisering av prövningsprocessen då frågeställningarna ändå kan uppkomma i tingsrättens senare konkreta prövning.

(P2) Vi överklagar härmed Hovrättens dom, även i detta avseende, och yrkar att Högsta domstolen

- med stöd av 59 Kap. punkt 3 och 4, RB, upphäver hovrättens dom och att målet återvisas till tingsrätten för prövning av vår hemställan om återkallelse av miljötillstånden för SB och ÄK.
- medger prövningstillstånd för vårt yrkande om omprövning under punkt 3, avseende tillämpning av Mark- och miljööverdomstolens prejudicerande dom MÖD 2011:46; *"Enskilds rätt att överklaga länsstyrelsens beslut att inte begära återkallelse av tillstånd för miljöfarlig verksamhet"*.

3. Behov av prejudikatsäkrande prövning av tingsrättens underlåtenhet att beakta vårt yrkande om prövning av vår rätt att som miljöorganisation och enskilda att ha talerätt och tillgång till processen för att företräda "allmänna intressen", eftersom det saknas officiell part.

Vi kan konstatera att Naturvårdsverket avvisat vår korrekta begäran enligt kap 24 MB att hos domstol begära återkallelse av miljötillstånden för SB och ÄK.

Vi har i vår hemställan om omprövning till tingsrätten (18-04-25) under punkt 4, hävdatt vår rätt att som miljöorganisation och enskilda direkt till EU-kommissionen anmäla hot mot i Artskyddsförordningen skyddade arter, i enlighet med EU-direktiv och Århuskonventionen.

Vi har i vår slutkommentering till tingsrätten också hävdatt att vi enligt unionsrätten, som enskilda medborgare och miljöorganisation, har talerätt och tillgång till processen för att företräda områdets "allmänna intressen", eftersom det saknas officiell part då såväl Naturvårdsverket som MPD Västernorrland har avvisat framställningar om skydd av biologisk mångfald och de i domslut och strategiska planer "immunitets"-skyddade kungsörnsreviren vid SB och ÄK.

EU-rätten har enligt dom C-115/09 angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 234 EG, fastslagit att den tyska miljöorganisationen Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, äger rätt att företräda "allmänna intressen" vid domstol. Denna rätt kan även medges enskilda (en eller flera fysiska eller juridiska personer). Hänvisning görs bl.a. till Århuskonventionen och MKB-direktivet. Detta bör gälla även i Sverige, i synnerhet om offentliga institutioner vägrat att agera till försvar av "allmänna miljöintressen", strategiska dokument och lagakraftvunnen dom.

I ett annat mål C-137/14, har EU-domstolen konstaterat att Förbundsrepubliken Tyskland har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 11 i Europaparlamentets och

rådets direktiv 2011/92/EU, om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt och enligt artikel 25 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/75/EU om industriutsläpp, avseende påtalade förfarandefel och genom att begränsa talerätt och domstolsprövningen för miljöskyddsorganisationer och enskilda. Fallet var initierat av EU-kommissionen.

Kommissionen anser att tysk rätt i 113 § punkt 1 lagen om rättegång i förvaltningsdomstol på ett rättsstridigt sätt begränsar giltighetsprövningen av administrativa beslut, så att den endast prövar om enskildas rättigheter har åsidosatts. I Tyskland säkerställs domstolskydd vid förfarandefel endast om den ifrågavarande förfaranderegeln ger upphov till en rättighet för enskilda. Enligt artikel 11 i direktiv 2011/92 och artikel 25 i direktiv 2010/75 ska såväl den materiella som den formella giltigheten prövas. Enligt kommissionen är det oförenligt med nämnda unionsrättsliga bestämmelse att på det sätt begränsa möjligheten att få till stånd en rättslig prövning av administrativa beslut.

Kommissionen har vidare påpekat att även det andra villkor som uppställs i 46 § förvaltningslagen avseende att ett sådant förfarandefel måste påverka klagandens ställning och enligt materiell rätt är oförenligt med artikel 11 i direktiv 2011/92. När en talan kan upptas till sakprövning har medlemsstaterna inte rätt att begränsa möjligheterna att åberopa grunder till stöd för nämnda talan. Om ett förvaltningsbeslut har inverkan på en enskild persons rättigheter och den personen följaktligen har talerätt, ska den behöriga nationella domstolen ha full prövningsrätt med avseende på det beslutets giltighet. Den nationella domstolen kan därvid inte underlåta att beakta förfarandefel, även om de inte har lett till att klagandens rättigheter åsidosatts.

Enligt betänkandet till SOU 2011:86 sägs att; *Var och en som väl är godkänd som part i målet är fri att åberopa såväl allmänna som enskilda intressen (RÅ 1993 ref. 97)*. Detta gäller såväl Ängersjö byalag och Föreningen Svenskt Landskapsskydd. De omfattande talerättprocesserna för enskilda har haft en begränsande verkan men är ännu inte avslutade. De kan nu också ställas i ny dager enligt EU-rätten.

Det finns således behov av prövningstillstånd för prejudicerande tolkning av enskildas och miljöorganisationers rätt till att företräda "allmänna intressen" när myndigheter avvisat framställningar att agera för stöd av rättskraften i lagakraftvunnen dom i Artskyddsärende, länsstyrelsens strategi för skydd av specifika och vitala örnrevir, mm.

Det råder inget tvivel om att det beslut som fattats av Miljöprövningsdelegationen ska prövas mot EU:s Habitatdirektiv. I synnerhet avseende skydd av kungsörn och berguv, eftersom dessa arter nämns i bilaga IVa till Fågel- och Habitat-direktivet och därför omfattas av ett strikt skyddssystem enligt artikel 16 i samma direktiv. I detta fall föreligger mycket starka sakskalet som inte får blockeras av formella skäl i nationell rätt eller p.g.a. att statlig myndighet förhalar den rättsliga processen för att undslippa sitt regeringsuppdrag. Dessa krav förstärks nu av European biodiversity strategy to 2020, delmål 1-3/6. I synnerhet Mål 3; *Öka jord- och skogsbrukets bidrag till bevarande och förbättring av den biologiska mångfalden. Senast 2020 införa skogsbruksplaner eller motsvarande instrument i linje med hållbart skogsbruk, för samtliga skogar som är offentligt ägda och för skogsbruksföretag över en viss storlek som ska definieras av medlemsstaterna eller regionerna och anges i deras program för landsbygdsutveckling, som får stöd inom ramen för EU:s politik för landsbygdsutveckling.*

För att på ett mätbart sätt förbättra dels bevarandestatusen för arter och livsmiljöer som är beroende av eller påverkas av skogsbruk. Sverige finns också skyldigheter enligt Mål 6: *Bidra till att motverka förlusten av biologisk mångfald på global nivå (fiskgjusar, tornseglare, svalor och fladdermöss)*. Det kräver korrekt implementering av EUOROBAT Guidelines 2015, vilket inte är gjort i de svenska regelverken. De flesta tillstånd saknar

överhuvudtaget villkor för nedstängning av verken under kritisk födosökstid. De negativa effekterna för skogsbruket är uppenbara genom ökade insektsangrepp och högre ozonhalt.

Därtill krävs en radikal implementering av EU:s nya specifika direktiv för skydd av tjäder, EU-Birds Directive – Annex I, II & III, Tetrao urogallus (2017), som anger att det minsta området som krävs för upprätthålla en livskraftig isolerad population är 250 km². Detta kräver nya regelverk och skärpt FSC-standard för större bolag.

Agenda 2030, i synnerhet Mål 15 och EU-direktivet biodiversity 2020 är baserade på flera UN-konventioner (Global Pact etc.) och är direkt riktade mot statens och markägaren Sveaskog AB:s skyldigheter. Synnerligen besvärande för det statliga agerandet är Sveaskogs ansökan om bergtäkt för brytning av 500.000 ton berg, mitt i bland örnreviren. Sveriges implementering leds av den statliga Agenda 2030-delegationen under granskning av CSR-Sweden och UNDP-Sweden (Stockholm och Köpenhamn). Här ställs extra höga krav på statens agerande för utvärdering av vetenskapliga fakta om de kraftiga markvibrationernas och pulserande infraenergivågornas effekter på folkhälsa, ekosystem, biologisk mångfald, skogsnäring och landsbygdsutveckling.

Att domstolar och myndigheter begränsar enskildas och organisationers talerätt i dessa frågor är inte förenligt med miljöbalkens portalparagraf och utgör hinder för allmänhetens viktiga engagemang för skydd av miljö, ekosystem och biologisk mångfald.

(P3) Vi överklagar härmed Hovrättens dom och yrkar att Högsta domstolen,

- upphäver hovrättens dom, med stöd av 59 Kap. punkt 3 och 4 RB, och att målet återvisas till tingsrätten
- medger prövningstillstånd för prejudicerande prövning genom förhandsavgörande vid EU-domstolen om enskildas och miljöorganisationers talerätt avseende "allmänna intressen", i synnerhet när statliga myndigheter avvisat enskildas begäran om att hos domstol begära återkallelse av miljötillstånd.

4. Behov av prejudikatsäkrande prövning av tingsrättens officialprövningsplikt

Vi har i vår överklagan 2018-03-05 av tingsrättens domar (mål MD 2730-16 och M 2729-16), avseende begäran om återkallelse av tillstånden för vindkraftsparker SB och ÄK, yrkat att hovrätten genom officialprövning, på eget mandat kunnat företräda allmänna intressen och undanröja miljötillstånden, så att ärendet återvisas till tingsrätten för effektiv och direkt prövning av de generellt viktiga sakfrågorna.

I Miljöprocessutredningen SOU 2009:10 s. 375-376, nämns att miljödomstolarna har en officialprövningsplikt i ansökningsmål och när myndighet tidigare beslutat i ärende om tillstånd för verksamhet och ärendet överklagats (Sida 318). Här nämns också att förvaltningsmyndigheters officialprövningsskyldighet vanligen rymmer bevakning av både allmänna och enskilda intressen.

Det medför att domstolarna självmant ska kunna lyfta allmänna intressen som är berörda i målet, försvara rättskraften i egna beslut och beakta prejudicerande EU-rätt, oaktat om parterna påtalat dem.

I MÖD 2003:66 (M1894-03) hänvisas till;

- 2 kap. 1 § MB. *Här anges att det ankommer på den som avser att bedriva en verksamhet att visa att den efterlever förpliktelser som följer av 2 kap. (prop.1997/98:45 del 2 s.13).*
- 22 kap. 11 § andra stycket MB. *Domstolen ska under målets förberedelse se till att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som behövs. Miljödomstolen ska bedriva en aktiv materiell processledning, vilket hänger samman med att domstolen har*

full utredningsskyldighet (ovanstående prop. s. 240).

Den sökandes beslutsunderlag inrymmer en rad brister och obevisade påståenden. Utöver vår skyldighet, har vi som enskilda och miljöorganisationer, tillfört material redan i första instans (MPD) och dessutom, enligt föreläggande från rätten, vid flera tillfällen insänt kompletterande material och slutbetänkande med stärkta bevis på såväl lokalt som nationellt allvarliga hot mot folkhälsa, ekosystem och landets skogsnäring.

Vi har därtill, på rättens uppmaning, själva bekostat översättning av en finsk 90-sidig "review" och en tysk 20-sidig specialisläkarrapport om infraljudets skadeverkningar.

Dessa bevis har sådan dignitet att de enligt EU-rätten ska prövas enligt lagrummet för mänskliga rättigheter EMKR kap. 6 och 8, artikel 9.3 i Århuskonventionen och EU-domstolens mål nr C-240/09, samt portalparagrafen i den svenska Miljöbalken.

Framlagda bevis har inte ens bemötts i myndigheternas utvärdering eller kommenterats i den svenska miljöprövningsprocessen.

Det är då ytterst viktigt att miljödomstolens dom upphävs och att ärendet återvisas för prövning av sakfrågorna, i synnerhet som MPD åsidosatt, dels lagakraftvunnen som tagits vid samma tingsrätt i dom (MÖD M8453-15, 2015-11-19/30) och som ger "immunitet" för de relevanta rovfågelreviren och dels länsstyrelsens strategi för skydd av dessa revir mot vindkraft. Att en myndighet (MPD) tar sig rätt att åsidosätta en i Miljööverdomstolen fastställd och lagakraftvunnen dom samt EU-domstolens Valloniendom, avseende rättskraft hos denna typ av strategiska dokument, är ytterst anmärkningsvärt.

Officialprövning och begäran om förhandsavgörande från EG-domstolen hade då kunnat leda till en effektiv tolkning av EU-rätten och sannolikt gett stöd för återkallelse av miljötillstånden. Därtill med förstärkta akuta krav på snara och effektiva åtgärder enligt EU-direktivet för Biodiversity 2020 och Agenda 2030.

Vi ser här särskilt stöd i

- rättskraften i tingsrättens eget ställningstagande vid undanröjningen av närliggande projekt Svartåsen, MD Östersund (M1394-14, 2015-09-10) respektive Svea Hovrätt (MÖD8453-15, 2015-11-19/30). Domarna baserades på förekomst av 4 kungsörnsrevir och ett berguvsrevir, områdets betydelse för övervintrande örnar och hänvisning till de förbud som stadgas i 4 § artskyddsförordningen. D.v.s. samma fågelhabitat som på ännu kortare avstånd omger SB på tre sidor.
- Naturvårdsverket reviderade rapport 6740 (2017), Vindkraftens påverkan på fåglar och fladdermöss, som konstaterar att tidigare kunskaper om vindkraftens risker varit otillräckliga och som dels rekommenderar dubblerade skyddszoner för kungsörn upp till 6 km och dels lyfter frågan om att stora ytor ska förbli oexploaterade.

Utöver den tydliga domen MÖD 2011:46, om enskilds rätt att överklaga myndighetsbeslut om att inte begära återkallelse av tillstånd för miljöfarlig verksamhet, har vi åberopat MÖD 2012:47. Stöd i artikel 9.3 i Århuskonventionen och EU-domstolens mål nr C-240/09 Lagen.nu; Mark- och miljööverdomstolen har funnit att ett beslut om föreläggande om skyddsåtgärder som meddelats med stöd av miljöbalken är ett sådant beslut som omfattas av artikel 9.3 i den s.k. Århuskonventionen och som därmed ska kunna bli föremål för prövning. Domstolen har med stöd av EU-domstolens dom i mål nr C-240/09 ansett att en tolkning av 16 kap. 13 § MB som stämmer överens med både artikel 9.3 och unionsrätten ska göras. Eftersom målet även innefattat en fråga om dispens från artskyddsförordningen har det vid en sådan tolkning varit möjligt att se det överklagade beslutet som ett beslut som omfattas av 16 kap. 13 §. Naturskyddsföreningen har därmed konstaterats ha rätt att överklaga det aktuella beslutet. Domstolens avgörande i C-240/09 påverkade bedömningen i MÖD 2012:47, vari uttalades att beslut om föreläggande av skyddsåtgärd med utgångspunkt i MB:s regler är sådant beslut som kan ge talan enligt Art 9.3 Århus-

konventionen. Då målet rört fråga om artskyddsförordningen ansågs det härröra ur MB, varför miljöorganisation befanns klagoberättigad.

Resonemangen i C-240/09 återkommer i MÖD 2012:48, vari konstaterades att Naturskyddsföreningen bedömdes vara sådan organisation som avses i 16 kap 13 §.

Föreningens intresse ansågs påverkat, då tillstånd enligt Natura 2000-reglerna berörts och en tolkning i linje med unionsrätten och Århuskonvention krävdes. Domstolen konstaterade att ärendet rymdes inom konventionens artikel 9.3. Därmed ansågs organisationen klagoberättigad även i fråga om anmälningsärende innehållande villkor, då domstolen tog fasta på att ärendet kunde ses som tillståndsärende enligt Natura 2000-reglerna.

Vi ser att tillämpning av domstolens officialplikt hade varit den mest effektiva vägen att få prövning av de unika sakskälen och ersätta myndigheternas vaga ansvarskänsla för "allmänna intressen", som föreligger i dessa fall. Vi ser det också, så att rätten inledningsvis drev en aktiv utredningsprocess, genom föreläggande om förtydligande och översättning av vetenskapliga fakta.

Vi menar att enbart de konkreta sakskälen varit tillräckliga för upphävande av miljötillstånden och beklagar processens senare inskränkning till formalia och dess förbiseende av fakta som lett till domvilla.

Vi menar också att de nya vetenskapliga fakta om de ohörbara och kraftigt pulserande infraenergivågorna, har sådan dignitet att dess effekter på mänskliga organ, folkhälsa, ekosystem och biologisk mångfald, skyndsamt måste utvärderas av bästa nationella och internationella expertis. Markvibrationer ger interagerande effekt med de pulserande infraenergivågorna. Insekternas och mikrofaunans vibrationella kommunikationssystem vid 20-40 Hz, kan slås ut av de extrema ljudnivåerna i just dessa frekvenser.

Markvibrationerna kan öka utsläpp av klimatgaser i våtmarker och få träden att binda biomassa i rotsystemen. Utslagning av naturliga predatorer (fladdermöss och tornseglare) medför ökat hot från invasiva insektsarter och genom ökad ozonbildning. Enbart dessa skäl är tillräckliga för undanröjning av tillstånden och för att inte orsaka allvarliga skador på människor och miljö. Det är inte heller rätt att tjänstemän inom rättsvärdade instanser ska sakna tillgång till senaste kunskaperna om dessa effekter, när de ska fatta beslut som har avgörande betydelse för andra människors hälsa, barnens uppväxtmiljö och hållbar utveckling för framtida generationer.

(P4) Vi överklagar härmed Hovrättens dom och yrkar att Högsta domstolen,

- upphäver hovrättens dom och att målet återvisas till tingsrätten, för att den enligt tingsrättens officialplikt på eget initiativ bevakar "allmänna intressen", rättskraften i tidigare relevant dom (Svartåsen), strategiska dokument och nya fakta om grov hälsofara mm. som framförts i dessa fall.
- medger prövningstillstånd för prejudicerande prövning genom förhandsavgörande från EU-domstolen avseende domstolens möjlighet att via sin officialplikt direkt bevaka "allmänna intressen" utan att invänta myndighetsingripande enligt kap. 24 § 7 MB, eller när myndighet avvisar sådan begäran från enskild person eller miljöorganisation.
- medger prövningstillstånd för prejudicerande prövning genom förhandsavgörande från EU-domstolen avseende lämpligheten att i nationell rätt, tillämpa kap. 24 § 7 MB, med avseende på riskerna för en begränsande eller blockerande prövning av "allmänna intressen" och risker för människors hälsa.

5. Behov av prövningstillstånd och begäran om förhandsavgörande från EU-domstolen om svensk "praxis" om 40 dBA som gränsvärde för vindkraftsbuller, uppfyller EU-rättens krav enligt SMV-direktivet, om medverkan av allmänhet och medicinsk och akustisk expertis.

Vi ser idag en rad giltiga kriterier för återkallelse enligt kap. 24 §3-6 och 7 MB, med hänvisning till nya vetenskapliga rön om medicinska effekter av lågfrekvent ljud och hörbara pulserande extrema infraenergivågor och interagerande markvibrationer. Därtill tillämpas olämpliga regelverk för beräkning och mätning av vindkraftsbuller. Användning av dBA-värdering som eliminerar ca 60 % av den tyngsta ljudenergin, samt tillämpning av dygnsmedelvärde kan idag betraktas som medvetet vilseledande.

Detta framgår tydligt av att bolaget friskriver sig från ansvar för presenterade bullerberäkningar; *This document ("Report") has been prepared by Renewable Energy Systems Ltd ("RES"). RES shall not be deemed to make any representation regarding the accuracy, completeness, methodology, reliability or current status of any material contained in this ("Report"), nor does RES assume any liability with respect to any matter or information referred to or contained in the Report. Any person relying on the Report ("Recipient") does so at their own risk, and neither the Recipient nor any party to whom the Recipient provides the Report or any matter or information derived from it shall have any right or claim against RES or any of its affiliated companies in respect thereof. Recipient shall treat all information in the Report as confidential*" (Notering: Översatt och presenterad för Miljöprövningsdelegationen och domstolarna).

Detta kan betraktas som ren förnedring av svenska medborgare. I synnerhet som det fått passera genom miljöprövningsprocessen.

Det finns idag tillräckligt allvarliga hot mot människors hälsa för att överhuvudtaget medge tillstånd för nya verk, inom de nu tillämpade säkerhetsavstånden. Vi har till tingsrätten överlämnat kompletterande handlingar (Bilagor 1-3), med en rad bevis på det lågfrekventa ljudets samband med sömnstörningar och kardiovaskulära sjukdomar samt de pulserande infraenergivågornas patologiska effekter på hjärtsäck och lungvävnad och dämpande effekt på hjärnaktivitet och andningsfrekvens.

De internationella studierna ska nu betraktas som direkt alarmerande. Några exempel:

- Förtjockad hjärtsäck och lungvävnad. Förändringar i hjärna. Alves-Pereira/Branco,
- Dämpad hjärnaktivitet och andningsfrekvens. Kasprzak et al. Tyskland
- Sänkt hjärtkapacitet. Ca 20 %. Vahl, Mainz Universitet, Tyskland. "Ljudet slår mot hjärtat".
- Genetiska förändringar. Professor Müntzel, Mainz Universitet, Tyskland
- Säkerhetszon 60 dBZ eller 10 km från ett verk. Ärzte für Immissionsschutz. Tyskland.
- Signifikant samband mellan självmord och vindkraftsetablering. < 25 km. Eric Zou, USA.

Exempel på vetenskapliga rapporter om störningar av ekosystem och tillväxt (biomassa):

- minskade vegetationsindex. Satellitstudie. Kina.
- frekvenser <60 Hz blockerar insekternas vibrationella kommunikationssystem
- vibrationer omallokerar biomassa till rotsystemen. Minskad virkesmängd
- vibrationer komprimerar jordlager. Försvårar rotutveckling. Ökad ytvattenavrinning.
- vibrationer komprimerar torvlager i myrmarker. Läckage av klimatgaser och grundvatten.
- nanopartiklar från vingar och torn. Kraftig erosion.
- utslagning av naturliga predatorer, ökade insektsangrepp och ozonskador.

I den amerikanska studien Wind Turbine Syndrome: The Impact of Wind Farms on Suicide (Eric Zou. October 2017), samkördes offentliga databaser för dödsorsaker och etablering av vindkraft, inom 800 counties under 2001-2013. Studien visade signifikant ökning av självmord.

1. bland individer som är sårbara för bullerinducerade sjukdomar, t.ex. äldre

2. självmordsverkan vid dagar då vinden blåser i riktningar som skulle öka invånarnas exponering för lågfrekvent ljudstrålning

3. data från en storskalig hälsoundersökning antyder ökad sömninsufficiens när nya turbiner började fungera. Effekter kan uppstå intill minst 25 km.

I den danska studien *Short-term nighttime wind turbine noise and cardiovascular events (2018)*, gjordes en nationell tvärstudie av samband med vindkraftsanläggningar och rapporterade fall av stroke och hjärtinfarkt. Bullerexponeringar 1-3 dagar före inträffad sjukdomshändelse var associerade med högre sannolikhet. Studien angavs inte utgöra slutgiltigt bevis på samband mellan vindkraftsbuller och hjärtattack eller stroke, men konstaterade att förekomst av lågfrekvent vindkraftsljud inomhus under natten kan utlösa kardiovaskulära händelser.

Fokus måste sättas på efterlevnaden av Miljöbalkens Portalparagraf och allmänna hänsynsregler, samt gällande EU-regelverk och internationella konventioner.

Vi är fullt övertygade om att den ökande medvetenheten hos allmänhet och lokalpolitiker om den bristande prövningen av markvibrationerna, det lågfrekventa ljudet och de ohörbara starkt pulserande infraenergivågornas effekter på kroppsorgan, folkhälsan, ekosystem och skogsnäring, kommer att leda till minskat förtroende och ökade krav på miljöprövningen av denna energiform.

Vi ser redan klara tendenser hos de lokala politikerna, som insett att verken har betydligt mer störande effekt än vad som framkommit under miljöprövningarna och att man nu försöker två sina händer, från att betraktas ha tagit avsiktligt beslut för negativ påverkan av andra människors hälsa.

Klara bevis har tydligt konstaterats i Naturvårdsverkets och Energimyndighetens rapport 6739: Studie av kontrollprogram av buller vid vindkraftverk (Maj 2017, Karl Bolin, Martin Almgren):

6.6 Tidpunkter för emissionsmätningar och immissionsmätningar

Ljud från vindkraftverk har tidsvariationer, både i kort tid såsom svischande ljud i bladpassagefrekvensen men även längre variationer orsakade av varierande väder och markförhållanden. En relevant frågeställning som därmed uppkommer är vilka tider som mätningar kan rekommenderas. ... Mätstandarden för immissionsmätning Elforsk 98:24 är daterad från innan millennieskiftet och tar inte höjd för att dagens turbiner har sammanlagd höjd ibland upp till ca 200 m vilket innebär att det atmosfäriska ytlagret numer överskrids och luftlager med mer kontinuerliga vindar kan uppnås. Från energisynpunkt är det fördelaktigt eftersom el produceras större delar av tiden men ur ett bullerperspektiv är detta negativt eftersom ljud alstras under tidpunkter som kvällar och nätter när de mindre verken stod stilla. /Not. Höjder upp till 230 m är nu aktuella/

Författarna anser det därmed befogat att arbeta vidare med att undersöka om kvälls-, natt- och morgonmätningar bör komplettera mätmetodikerna i Elforsk 98:24. Detta är även föranlett av de många besvärssrapporter och klagomål som lästs under projektets gång där en tydlig trend (dock ej kvantifierad) av besvär under dessa tidpunkter redovisas från närboende.

Noteringar: Detta bekräftar de sedan länge av medborgarna åberopade och väl kända akustiska fakta, som visar att ljudet redan efter 700 m övergår till cylindrisk utbredning. Det innebär att ljuddämpningen radikalt halveras/dubblar avstånd. Lågfrekvent ljud blir då under vissa förutsättningar hörbart över 5-9 km.

Detta gäller än mer för de ohörbara energipulserna <20 Hz, som är registrerbara över 20 km med modern mätapparatur och har negativa hälsoeffekter vid 60 dBZ eller ca 10 km från ett enda verk! Extrema värden uppstår dessutom varje gång som verken utsätts för ökad belastning eller när verken tappar fart. Likaså vid vindhastighet över 12 m/s. Kraftiga

”peak”-värden och ekon uppstår när vingarna passerar tornet ca en gång per sekund. Dessa kan lätt registreras med modern mätutrustning på över 15 km. Den teknikaliska bluffen blir alltmer avslöjad. Tillämpning av dBA-värdering som eliminerar ca 60 % är inte trovärdigt. Detta har fastslagits av Australiens Appellationsdomstol, som också konstaterat signifikanta sjukdomssamband. Samma cyniska resonemang gäller tillämpningen av dygnsmedelvärde. Det är väl känt att vindkraftverkens ljud snabbt varierar med kraftiga maxvärden, som är extra störande på landsbygd, med lågt omgivningsbuller under nattetid. Det räcker med en enda ljudstöt för att spoliära nattsömnen i dessa områden. Hit hör också de många men korta episoderna av amplitudmodulerat ljud. Dessa ljudstötter redovisades av Uppsala Universitet under treårig fältmätning. Rapporten föreslog reducering med 5 dBA. Naturvårdsverkets och domstolarnas vägran att tillerkänna befolkningen rättvisa gränsvärden blir ohållbar i längden.

Naturvårdsverkets uppföljningsrapport konstaterar också:

Immissionsmätningar som utförts under natten ger en belysande bild av hur låga ljudnivåer det kan vara nattetid. Uppenbart är att skillnaderna mellan vindkraftsljud och bakgrundsbruset därmed förbättrats avsevärt jämfört med andra rapporterade mätningar i detta projekt. Det belyser fördelarna att utföra mätningar nattetid och som till konsekvens att maskeringen av vindkraftsbullret i stort sett blir obefintlig. *Det är ingen god nyhet för boende runt vindkraftverket eftersom verken sannolikt kommer att vara mycket tydligt hörbara.* Det anses dock mycket intressant att nattliga mätningar genomfördes i några fall, som visar på att vindkraftsljudet då dominerar ljudbilden. Immissionsmätningarna är intressanta och ovanliga ur två perspektiv

(i) mätningarna har utförts på natten vilket ger en indikation på ljudnivåerna vid anläggningen vid dessa tidpunkter och

(ii) mätningarna har jämförts med boendes klagomål. Noteras kan att bara två störningsrapporter registrerats under dagtid medan resten noterats kvällar, nätter och morgnar. De erfarna författarna konstaterar också att 40 dBA inte verkar förhindra beskrivningar som *”kraftigt dån”, ”Det bullrat väldigt mycket. Känns som vi bor vid en stor trafikled eller flygplats”*.

Notering: Det är således svart på vitt i en offentlig rapport att vindkraftverk orsakar stora skador på de drabbade människornas situation.

Rapporten visar också på en omfattande slapphet i tillsynen och egenkontrollen: Mätpersonalen noterade att det är tystare på morgonen (kl. 07) när mätningen börjar än när inspelningarna av bakgrundsljud utförs kl. 10–12. Vidare anses det förunderligt att mätningar utförs under dagtid och accepteras som representativa, mot bakgrund att störningsrapporterna fokuseras till nätter och morgnar.

Rapporten visar tydliga behov av skärpta krav för beräkning och mätning av vindkraftsbuller. Tjänsteman på Naturvårdsverket har lämnat egen tolkning för nya mätvillkor: *Ljudnivån får inte under någon tid på dygnet överstiga 40 BA och mätning ska ske vid alla relevanta vindhastigheter.* En förbättring, men svårkontrollerad och betydelselös i områden med lågt bakgrundsljud.

Forskare har länge ansett att dagens bullermått inte är anpassade för vindkraft. Tillämpning av dBA-värdering är baserat på Naturvårdsverkets riktvärden för externt industribuller där låga frekvenser dämpas. Dessa är oförändrade sedan början av 1970-talet och har aldrig varit avsedda att tillämpas på vindkraft. Anpassade riktvärden för vindkraft har aldrig funnits i Sverige. Forskning visar att vindkraftsbuller stör mer än annat samhällsbuller och att riktvärdena behöver skärpas. I verkligheten uppstår höga värden på långa avstånd genom högre källjud, interaktion med markvibrationer, lokala terrängförhållanden, cylindrisk ljudutbredning, refraktion i kraftig vind och reflexion över vatten och isbelagda sjöar, isbildning och eroderade ytskikt på vingarna, samt extrema kortare maxvärden vid

amplitudmodulering, regn och hagelskurar, tvära vindkantringar, Heightened Noise Zones mm. Detta kommer aldrig fram vid de närfältsmätningar och "beräkningar" som tillåts av tillståndsgivande myndighet. Ännu en byråkratisk favör till exploatörerna.

Likaså kringgås den ökande störningsgraden som upplevs i tystnaden vid marknivå under kvällar och nätter. Dock kan de nya kraven på mätning nattetid och stegvis ökad vindhastighet innebära problem med nedställning av verken för bolagen. Avgörande måste baseras på människornas störningsupplevelser och riskerna för sjukdom vid långtidsexponering.

Likaså effekterna på barn och deras uppväxtmiljö. Svensk klassisk forskning har redan 2007 visat att vindkraft stör mer än trafikbuller och industribuller vid samma medelljudnivå (Eja Pedersen). Dessa undersökningar gjordes på mycket små verk.

Flera förklaringar anges. Det varierande (modulerade) ljudet uppfattas lätt även i närvaro av bakgrundsljud, ibland på flera kilometers håll. Vindkraftsljud uppfattas även om det ligger 10 dB under omgivningsljudet (Bolin, KTH), det vill säga ner mot 30–35 dBA dagtid även om vindbruset från träd är 40-45 dBA vid måttlig vindstyrka. Ljudet blir än mer störande nattetid, när bakgrundsljudet kan vara så lågt som 20 dBA.

Dessutom innehåller ljudet från de nu extremt höga verken mer lågfrekvent ljud.

Ljudberäkningarna tar heller inte hänsyn till de smala band av dubblerad amplitud som uppstår när ljud från två verk möts. Dessa kallas Heightened Noise Zones och kan lokalt överstiga medelvärdet med 6-13 dBA, enligt rapport av Bakker/Rapley; *Problems Measuring Low Frequency Sound Levels Near Wind Farms; Validering visades också genom direkt observation; ljudet från vindkraftverken observerades att uppstå eller försvinna inom två till tre steg mellan fasta platser. Slutsatsen är att mätningar av lågfrekventa ljudnivåer kan variera avsevärt över mycket korta avstånd och att punktmätningar inte representerar variationerna i ljudnivåerna över hela den närmaste omgivningen.*

Det får inte vara så att politisk korrekthet vid bedömning av en energiform får ges företräde före skyddet av människor och miljö.

Den systematiska och rigida tillämpningen av olämplig och föråldrad "praxis", har lett till ökande klagomål. Detta kan komma att medföra en rad nya domstolsprocesser, som kan tvinga miljönämnderna och myndigheterna att tillämpa vindriktningsoptimerade parker. Klagomål finns redan på tredubbla avstånd från befintliga verk. Då krävs nedreglering av effekten för att skydda fastigheter som ligger i vindriktningen.

Normalt emitteras mest ljud nedströms och uppströms rotorn och minst i rotorplanet.

Denna skillnad kan vara 10 dBA och ytterligare en orsak till kraftig störning, när vindriktningen ändras och ljudet plötsligt blir extremt tydligt. Mätning av vindkraftverkens direktivitet finns angiven i ljudemissionsmätningstandard IEC 61400-11. Därtill finns möjlighet för tillsynsmyndigheten att kräva nedsatt effekt vid olika vindhastighet för att i vart fall reducera de hörbara besvären. Alternativt permanent mätutrustning vid bostaden, som registrerar det besvärande lågfrekventa ljudet. Idag anser akustiker att det går att särskilja vindkraftverkens lågfrekventa ljud och pulserande infraenergivågor från det naturliga bakgrundsljudet (Wind Turbine Signal). Dessa åtgärder borde redan beaktats av tillståndsmyndigheten och kommunernas miljönämnder och måste vara ett absolut krav om verksamheten överhuvudtaget ska bedrivas på redan driftsatta anläggningar.

Det är således helt oacceptabelt att fortsätta att hävda en förlegad "praxis" för vindkraftsbuller om 40 dBA. Som dessutom inte ens följer Naturvårdsverkets rekommendation om 35 dBA vid lågt bakgrundsljud. Alternativt förekomst av lågfrekvent ljud eller tonalt ljud som ur störningssynpunkt kan likställas med amplitudmodulerat ljud

Vad vi förstår saknar Sverige ett nationellt regelverk, som är fastställt enligt EU:s SMV-direktiv, med krav på medverkan från "allmänhet" och akustisk och medicinsk expertis. Än mer oacceptabelt är den totala tystnadskultur som gäller riskerna med de pulserande ohörbara infraenergivågorna, som enligt internationella forskare tyder på grava effekter på människans organ. (helkroppsvibration).

Det nu tillämpade regelverket slutar vid 31,5 Hz. Medan EU-finansierad rapport visar på reaktioner i hjärnan vid 8 Hz, och som väckt hypoteser om att de kan få patologiska effekter. Det överhängande kravet på skydd mot infraenergipulser kommer att drivas på internationell nivå. Det finns idag länder med enorma ohörbara "bullen"mattor från vindkraftverk i mycket tätbefolkade områden, där forskningen redan klarlagt dessa stora risker. Den rigida ansvarslösheten är idag ett stort demokratiskt problem.

Rättskraften i befintliga tillstånd kan snart vara överspelade av nya regelverk och vetenskapliga bevis.

Vi har starka förhoppningar om att WHO i sin kommande revidering av Guidelines för noise in Europe (sept 2018), kommer att skärpa bullerregelverken. Vid förra revisionen (2008) var den svenska experten Anita Berglund huvudansvarig för WHO:s regelverk. Hade Naturvårdsverket då anammat hennes varningar för lågfrekvent ljud hade stor skada kunnat undvikas. EU-Environment fokuserar nu på infraljudets hälsorisker och har på sin hemsida presenterat en tydlig varning för en "invisible enemy", = infraljudet (2017-06-02). Samband finns mellan högt blodtryck, diabetes och Alzheimers sjukdom. Engelsk studie (2015) visade att grävlingar som levde en km från vindkraftverk hade 260 % högre cortisolvärde än de som levde 10 km från verken. Slaktvikten på svin som uppföddes nära vindkraftverk var 10 kg lägre efter tre månader än kontrollgrupp på längre avstånd (Polen). Effekter av onormalt infraljud har sedan något år klassats som en specifik sjukdomsdiagnos enligt CMS guidelines encoding, benämnd T75.2. Trötthet av infraljud.

Myndigheter och departement har uttalat ansvar att träda fram och agera för omställning till en hållbar policy och begränsa skadeverkningarna.

Det brådskar därför att utarbeta nya, anpassade bullerkrav. Myndigheter, domstolar och bolagens konsulter måste därför upphöra med att slentriamässigt hänvisa till en förlegad norm, och motivera sina beslut baserade på aktuell forskning och kunskapsläge. Det vill säga tillämpa implementeringen av EG:s SMV-direktiv och i samverkan med "allmänheten" fastställa medicinskt och miljömässigt säkra regelverk för lågfrekvent ljud, pulserande infraenergivågor och markvibrationer.

Vi är övertygade om att det är ofrånkomligt att fortsätta dölja dessa risker och att det är en förutsättning att de utvärderas, innan den politiska tanken att uppföra 12 000 vindkraftverk realiserar för att uppnå ett fossil- och kärnkraftfritt samhälle.

Vi kan tyvärr konstatera att

- vägen över departement och politik är blockerad av den blocköverskridande energipolitiska överenskommelsen.
- Naturvårdsverket har dubbla motverkande uppdrag att dels ansvara för bullerregelverk och dels verka för införande av hållbar vindkraft
- Naturvårdsverket och Energimyndigheten ligger i samma departement.
- kritik mot bullerregelverket negligeras. Irrelevant i områden med lågt bakgrundsljud. En rad orsaker till tillfälliga max-värden beaktas ej.
- individuella skillnader beaktas ej. Äldre, barn och hörselskadade.
- kritik mot tillämpning av dBA-värde som eliminerar ca 60 % av ljudenergin negligeras. +10 dBZ < 20 Hz ger enbart + 0,2 dBA.
- kritik mot dygnsmedelvärde negligeras

- kritik mot beräkningsmodell Nord2000 negligeras. Utvecklad för markbundet trafikbuller. Lågfrekvent ljud underskattas med 8 dBA
- kritik i nationella offentliga utredningar läggs i malpåse. Kunskapssammanställning (behov av översyn Lnight). Långtidsmätningar av amplitudmodulerat ljud (Trefaldig ljudutbredning i vindriktningen. Förslag – 5 dBA). Fältstudie 2007 (störningar ned till 32,5 dBA). Laboratiestudie av sömnstörningar (sömnpåverkan).
- markvibrationer negligeras.
- effekter från pulserande infraenergivågor och den kraftiga stöten vid vingarnas tornpassage negligeras. Patologiska förändringar, dämpad hjärnverksamhet och andningsfrekvens, nedstämdhet, kardiovaskulära tillstånd, försämrad hjärtpacitet m.m.
- framförda klagomål får mycket litet gehör. Orsakar stor frustration, lidande, ekonomiska uppostringar, höjda ledningskostnader och onödiga rättsprocesser.

Framförda fakta kommenteras inte i prövningsprocessen och Miljöbalkens allmänna hänsynsregler är verkningslösa. Vi vet ännu inte om Bolin/Almgrens uppföljning och klara utlåtanden om bolagens egenkontroll och allmänhetens klagomål överhuvudtaget får någon effekt på regelverken.

Riskerna med de pulserande infraenergivågornas bullermattor över stora avstånd, kan vara så allvarliga att endast en total omställning av vindkraftspolitiken är moraliskt och politiskt gångbar. Nuläget påminner mycket om situationen före den politiska omvärderingen av kärnkraftens risker.

Det nationella, centrala, politiska och administrativa motståndet kan i nuläget inte påverkas inom miljöprövningsprocessen eller genom medborgares skrivelser till departement, ministrar och politiska partier. Detta har redan prövats.

Det leder till att söka andra lösningar utanför Sveriges gränser.

Vi ser som ett första steg, det viktigt att pröva om den svenska staten och nuvarande "praxis" uppfyller EU-rätten avseende skydd av medborgarna mot hälsofarliga emissioner av lågfrekvent ljud pulserande infraenergivågor och markvibrationer. Med strikt rättslig utvärdering av efterlevnaden av EU:s SMV-direktiv, avseende medverkan av allmänhet och teknisk expertis.

Detta skulle kunna innebära en öppning för att finna arbetsformer för att utarbeta ett ur medicinsk synpunkt säkert regelverk.

(P5) Vi överklagar härmed Hovrättens dom och yrkar att Högsta domstolen,

- upphäver hovrättens dom med hänvisning till att den inte uppfyller kraven enligt internationella konventioner och EG-rätt avseende allmänhetens medverkan och tillgång till rättsprocess.
- medger prövningstillstånd för att genom förhandsavgörande från EU-domstolen avgöra om den svenska staten och nuvarande "praxis" uppfyller EU-rätten avseende skydd av medborgarna mot hälsofarliga emissioner av lågfrekvent ljud, pulserande infraenergivågor och markvibrationer. Med strikt rättslig utvärdering av efterlevnaden av EU:s SMV-direktiv, avseende medverkan av allmänhet och teknisk expertis.

2018-07-17

Tomas Eliasson
Ängersjö byalag
Svea 430
842 93 Sveg

Ove Björklund
Föreningen Svenskt Landskapsskydd
Dagsländevägen 27
302 56 Halmstad